

Norman Károly

**A TABÁN
BANKMADRIGALISTÁK
IGAZ TÖRTÉNETE**

(Copyright: Norman Károly, 1989)

PROLÓGUS

Bár napnyugtáig van még egy óra, a Tabán mélyén már árnyékba borult a bank hatalmas épülete. Mohos cseréptetején sötét csipkeként rajzolódnak ki a Hadnagy utca palotái.

A festői alkonyatból a tárgyaló kristályos fényárjában semmi sem látszik; most azonban különben se térülhetne feléje a figyelem. Háromszáz éves, zöld posztóval borított, sötétbarna tölgy tárgyalóasztal egyik oldalán ül a bank elnöke és a három alelnök; velük szemben egy NASA-küldöttség négy tagja. Utóbbiak szemmel láthatóan feszengenek a szokatlan szmokingviselésben. Hiába, Amerika frivolabb, modernebb formákhoz szokott, mint a vén Európa!

Már túljutottak az aktus lényegi részén. Az amerikaiak átadták az intarziás irattartót a térképpel és az úrfelvétellel, valamint a numerikus komparáció eredménylistájával, amely a négyzetes eltéréseket foglalja össze. Ennyi zérus számára igen ritkán kötnek díszbe egy egész kis könyvet, és mellékelnek ilyen fokú elismerést! Magában foglalja továbbá a pompás okmány a National Bank of the United States hat számjegyű dollár-átutalásáról szóló igazolást, amellyel az amerikai bank a NASA számláját megterhelte a Tabán Bank javára. Most ez utóbbi elnöke a NASA-küldöttségvezető felé nyújt egy platinasarkozású bőrmappát, amely az összeg fogadásáról szóló nyugtát rejti.

Az ünnepélyes aktus előzményei a következők: a NASA új, különleges műholdat bocsátott fel, amely fedélzeti interpretációs számítógépe segítségével légi felvételeit a kívánt vetületben síkba korrigálja, és mindjárt térképpé dolgozza át. Igen sok munkát takarítottak meg a magyar állam segítségével: megkérték a legendásan pontos magyar térképészettől Budapest főváros hivatalos atlaszát, és saját felvételüket úgy ellenőrizték, hogy a kettőt összehasonlították. A legmerészebb álmok váltak valóra! A korszerű amerikai technika legújabb eredményét a sok évszázados magyar térképészeti gyakorlat szolid fundamentumára helyezve, harmonikus illeszkedéssel, hibátlan összhangzással előállott az Emberi Szemlélődésnek, a Kozmosz Társadalomban Való Leképezésének diadalmas emlékműve! Eltérések ugyanis egyáltalában nem mutatkoztak; és a NASA összes megtakarításának csupán a töredékét tette ki a tárgybeli tiszteletdíj, amelyre államunk voltaképpen nem is számított, hiszen grátisz, a magyar lélekben a fejlett technika iránt mélyen gyökerező hódolattól eltelve tett eleget a kérésnek.

Kölcsönös tisztelet és megelégedettség lengte át az ünnepélyes esti órát. Már csak az maradt hátra, hogy az i-re felkerüljön a pont: a NASA-küldöttség vezetője, Ron Davidson nyúlt is a bőrmappa felé. Keze azonban félúton megállott.

Minden irányból felharsant a levegő. Megremegtek a katedrálablakok, amelyek a lassan leszálló este tükrös feketeségében verték vissza a csillárragyogást. Szoprán szólammal kezdődött, s kétütemenként sorban belépett az alt, a tenor és a basszus. A szélső csillár legnagyobb ólomkristály lemeze a gyönyörű akkord dübörgésében szinte némán szétrobbant, s az asztal végére üvegzápor hullott.

– Ó, hogy a mennybéli nyuvassza meg! – ordított fel a Tabán Bank elnöke. – Pont most!... Még sose volt ilyen erős!

Rémületében falfehérre sápadva, betört a tárgyalóba az éjszakás takarítónők egyike; főkötője ziláltan lebegett utána, amint pereménél fogva cibált vödörből minden irányba

koszos vizet locsolva átröppent az exkluzív rituálé térségén. – A lidércek! Közel a vég! – sikoltotta, és a madrigál pianójában jól hallható volt, amint a jobb oldali első ajtón túl legurul az alagsorba vezető lépcsőn, vödröstül.

A NASA-küldöttség tagjai összenéztek, felpattantak, és csapat-papot, nyugtát-mappát odahagyva, jelentős tempóban kifelé indultak. Az elnök kétségbeesett sietséggel eredt a nyomukba, hogy holmi kikísérési ceremónia látszatát próbálja kelteni. Amint a Tabán Bank gótikus portálján keresztül végre a szabadba bukott, még láthatta egy hatalmas bérelt Lincoln vörös hátsó lámpáinak suhanását a Rácz Fördő árnyékos tömbjének hátterére rajzolódni.

– Legyen kedves, fűzze le az irattárban – lökte oda később az otthagyt mappát a titkárnak. – Bár jobb volna tán postázni; nem valószínű, hogy ezek még egyszer ide-merészkednek.

A Tabán Bank elnöke azonban mind ebben a tekintetben, mind a küldöttség gyors távozásának indítékát illetőleg alaposan tévedett.

I. FEJEZET: MEGISMERKEDÜNK A HELYSZÍNNEEL, AHOL A SORS TÁRGYBÉLI CSAPÁSAI KEZDETÜKET VETTÉK

A Tabán Bank egyike a modern világ legrégebb, legtekintélyesebb pénzügyintézeteinek. Magyarország fővárosában, a bűbájos Budapesten, annak is legelőkelőbb, patinás negyedében található: mai főhomlokzatát alig száz méter választja el a Rácz Fördő északkeleti bejáratától. Az események során mind Budapestről, mind a Tabánról lesz még módunk tájékoztatni az Olvasót, ezért pillanatnyilag inkább magára a banképületre összpontosítunk.

Bár alapjában egyszerű négyzet alakú, építészeti szerkezetének bonyolultsága vetekszik a legvarázslatosabb francia, Rhone-völgyi lovagvárakéval. Ezt főleg a hatszáz éves élete folyamán hozzáépített és átalakított részletek okozzák. Ezen túl azonban különös, személyes jellege van!

Mindannyian ismerünk, ugyebár, idős hölgyeket, akik valamely okból fontosnak tartják, hogy azon rég nem látott barátaik is fölismerjék őket, akik gyermekkorukból őrzik magukban képüket? E hölgyek a korai formájukat komoly anyagi áldozatok árán is restaurálják. Igen, a bank e tekintetben kedves, mintegy félmillió köbméteres öreg hölgyhöz hasonlít. Vendégeiben e feminin jelleg az idős dámáknak kijáró udvariasság érzületét kelti, ami igen előnyös tárgyalási pozíciókhoz vezet. Mindez pedig kiváltképp az intézmény magas presztízsével párosuló talajsüllyedésnek köszönhető, amint az alábbiakból kiviláglik.

Ugyanis a Tabán Bank egyik legjellegzetesebb, világszerte sok évszázada közismert sajátja a magyar középkorból ered: portálja a jáki temploméval azonos típusú szerrint készült, bár kissé megnagyított formában. A régi időkben huszonnyolc, kovácsoltvas ráccsal felszerelt ablak társaságában az északkeleti falban ékeskedett. Csakhogy az épület a korok során a mai talajszinthez képest vagy két és fél méternyi süllyedt. Ez igazi tragédia! Ma a vascipke ablakrácsokból csak a felső harminc centiméter, a főkapuból pedig a bétlet mélyén, a felső csücsökben arasznyi, ébenszínre sötétedett tölgydeszkadarab látszik. Valameddig ugyan még lépcsőzettel követték a süllyedést, végül azonban, a legutóbbi évszázadokban, azt is eltemette az eső és a szél.

Sűrű borostyánfüggöny takarja az egykori főkapu feletti rózsaablakot; zöldes derengése adja a hatalmas portacsarnok összes világítását. A csarnok átellenes részén karzatként nyúlik a sötét térségbe egy földemdarab, a mai földszinten; a később ráépült lépcső alatti zugban elfeledett márkájú egykori tisztító- és vegyszerek – Gezarol, Arvalin, Matador stb. – keverednek a Bankdivat című lap három évfolyamnyi, évfolyamonként vagy tíz-tízezer példányával, szabásmintákkal, alpesi üdülőhirdetésekkel.

Egész labirintust kell leküzdenie annak, aki el akar jutni a mai főbejáratától az épület ezen tájkára. A főporta ugyanis most a délnyugati oldalon látható, a Fördővel szemben.

Miként már utaltunk rá, az épület külleme a világ szemében összekapcsolódott a benne folyó nagy jelentőségű ügyletekkel; s ez okból szinte kényszerűen ugyanolyan, mint eredetileg volt. Voltaképpen épp erről szoltunk az öreg hölgyek formatartásával kapcsolatban. Ebből is láthatjuk, hogy a nőiesség titka: két jáki templom szabású bejárat!

A régi időkben egyébként a délnyugati fal mentén a banki alkalmazottak fürdőszobái helyezkedtek el, amelyek a szemben fekvő Rácz Fördőből kapták a vizet, a legrövidebb úton. Ezért az új, faragott sóskúti mészkő kapubélletben sajtóságos ornamentika látható, amely eredetileg ismeretlen volt a gótikában: ledugózott vízvezetékcsonkok. Eredetileg csak ötre kényszerítette az építőket a szükség, de a csúcsíves stílus szimmetriája megkövetelte, hogy elhelyezzenek még tizenkilencet. A mai főbejárat e fémfogak jóvoltából előnyös, vidám, artisztikus agresszivitással fogadja az ügyfeleket, illően a bank hatalmához. Ma már senki sem tudja, hogy ama diszítványok némelyike franciakulcs segítségével milyen elementáris fröcskölésre készíthető – Károly kivételével.

Károly kis késésben, reggel háromnegyed nyolckor éppen a Karitász-szoba felé halad, s e pillanatban a nyakkendőjét gombolja be a sliccébe, hogy a lószőr matracok között gond nélkül le tudjon csúszni. Érezzük, hogy némiképpen érthetetlen ez így, első olvasatra; türelem, mindjárt részletezzük!

II. FEJEZET: KARITÁSZ NÉLKÜL EGY BANK FÉLKHARÚ ÓRIÁS

Valamikor igen komoly külpolitikai szerepe volt a Karitászi Ügyosztálynak. Mint minden valamirevaló kultúrhatalomban, nálunk is mindenféle humanitárius maszkirozással ellátott intézmények segítették a külgazdasági akciókat. Az állam általuk is gyakorolta a hatalmát idegen földön; a bank is megsütötte a maga pecsenyéjét az egyetemes fegyverkezési politika megkívánta külső beavatkozásokban, amelyek fedőszerve a maga részéről a Karitászi volt. Eközben a Bank támogatásával útra kelt hittérítők, irodalmárok, filozófusok és vízvezeték-szerelők úgy tudták, hogy a magyar állam önzetlenségét mutatják fel a világban, amikor lobogó, szent hittel emelik a kultúra zászlaját s az elmaradott népek műveltségi színvonalát. A magyar fiatalság például még a hatvanas években is imponáló vehemenciával segédkezett Svédország kietlen, fagyos, sziklás északi vidékein az útépitésben. Avagy nem utaztattunk-e 1956-ban több százezernyi magasan képzett szakembert az elmaradott nyugatnémet és észak-amerikai területekre? Pótlásukról mindmáig becsülettel gondoskodunk, de ez az ügylet már kikerült a közvetlen banki irányítás alól.

Végre azonban mégis be kellett látnunk, hogy ilyen kis ország nem hivalkodhatik a kultúrmisszionárius külgazdasági intervenció eszközével. Ma a Karitászi csendben sorvadna a bank kebelében; e folyamat párhuzamos ama rokonszenves változással, amely országunk korábbi kivagyiságot előkelő tartózkodássá és hűvös nyugalommá formálta, hogy végre Európa közepének e gyöngyszeme természeti és infrastrukturális adottságaihoz illő arisztokratizmussal fogadhassa a zajos külvilágból érkező barátait és tisztelőit. A hagyomány természetesen nagy úr. Ezért a Karitászi Ügyosztály, bár mára mindössze négy munkatárssal és egyetlen szobáskában, de létezik; s ha a történelem logikája egyáltalában bevetődik a személyes tudatba, akkor ezen alkalmazottak átérzik az elmúlt nagy idők súlyából fakadó elhivatottságukat, ha átalakult és álcázódott formában is. Hogy e tekintetben hogyan is áll a helyzet, és miért a sorvadás feltételes módja, arra bőven kitérünk a továbbiakban.

A sorvadó Karitászi négy alkalmazottja, akik a bank egy elfeledett régiójában húzódnak meg, a már említett labirintus rejtélyes folyosóin, lépcsőin, piszkos alagútjain és csikorgó vasajtóin keresztül közelítik meg rezidenciájukat. Eközben épületszinteket is kell váltaniuk. A viszonylag legrövidebb úton halad éppen Károly, már nem fiatal, de sportos alkatú férfi; pillanatig sem okoz gondot neki a saslengés a lószőr matracok között, hiszen naponta kétszer közlekedik ily módon föl-le. Ami viszont a bankviselőben kötelező nyakkendőre illeti, az lecsúszáskor leszakad a nyakáról, ha az alsó végét nem rögzíti. Ezért készített rá gomblyukat sajátkezűleg Károly, az agglegény; s amikor a sötétben, könnyed lendületességgel haladva megéri a lószőrmatrac-szapot, sliccenek felső gombjába erősíti.

Körülbelül kétféle zuhanás követi a csusszanást a sötétségben; pontos kiszámítását csak évtizedes gyakorlat vagy hallatlan, ritka parapszichológiai érzék teszi lehetővé. Károlynál – lévén a Karitászi pillanatnyilag legrégebb alkalmazottja – mindkettő rendelkezésre áll. Ám a másodikban bővelkedik a többi kartárs is az Ügyosztályon, amelynek szintjére Károly éppen megérkezik, könnyedén rugózva.

Derengő fénybe vonja a rózsablak a hatalmas, kék, fehér, fekete négyzetlapok mozaikjával burkolt, egykori főbejárati csarnokot. Éles, fekete árnyékot vet a már említett fődém a szürke homályba, s mindjárt mellette vékony, fehér fénysugárban táncol a por. Szinte az egész, székesegyház nagyságú, furán kongó csarnokot ez az egyetlen fénykard s a nyomában keletkező ujjnyi izzás világítja meg. Nem szabad, hogy a szem rámeredjen, mert utána vaksin tapogatózhat az ember, és semmi fogódzót nem talál az irdatlan térben. A középkori csodálatos sárgaréz terelőkorlátok, vastag, több száz éves patinával borítva, az egykori portafülke előtt sorakoznak, ebből a távolságból ki sem lehet venni, hogy mire szolgáltak.

Károly a nagy, munkanapvégi skálázásokra érez, csöndesen elmosolyodik, majd megereszt egy futamot. A mára már áttekinthetetlen labirintusok mentén szertefut és a bank egy távoli pontján megzendül a kísérteties, gyönyörű tenor; Glória, az egyik legrégebb gépirónő fázós rémületben összehúzza magát...

III. FEJEZET: A BANKI AKUSZTIKA TÖRTÉNELMI FORRÁSAIRÓL

Sajnos, azzal kell számolnunk, hogy az Olvasók zöme nem pénzügyi szakember, ezért lépten-nyomon magyarázkodásra szorulunk. Az előcsarnoknak, amelyben Károly éppen tartózkodik, a régi időkben semmiféle egyéb szerepe nem volt. Mikor aztán a súlyledés következtében funkcióját veszítette, még bútorzatának eltávolítása sem jelentett gondot, nem lévén ilyesmi benne. Ismeretes ugyan a modern korban feladat, ami egy bankban katedrális főhajóját igényelheti: holmi tőzsde például. Van is ilyen a Tabán Bankban, de azt újonnan építették, a mai főbejárat környékére; hiszen ez modern tevékenység, s idegenek behatolása a bank mélységeibe különben sem feltétlenül kívánatos. Az évszázadok során az átépítések lényegében elzárták az első bejárat vidékét az épületóriás többi részétől; és további, bizarr következménnyel jártak. A csarnokból északnyugat-délkeleti tájolással mindkét irányba fekete folyosók futnak. Ezekből nyílik az északkeleti fal tizennégy-tizennégy szobája. Eredetileg – félig nyilvános tevékenység folyván bennük – a külvilághoz való közelségük okán célszerűen ide csoportosították az olyasféle szerepköröket, mint a Karitásé. Mára azonban csupán ez az egyetlen maradt itt, és pedig az északi saroktól számított harmadik szobában. Az összes többi helyiségben törött gótikus és barokk bútorok, selejt reneszánsz eszközök, piszkos és rejtelmes rokokó papírsaláta-halmok, és por, és egérszag...

No mármost: az üres, egykori bejáratú főhajó hihetetlen akusztikus adottságokkal rendelkezik! Maga az eredeti tervező (Fráter Leonardus) természetesen mit sem tudott erről, hiszen idevonatkozó szándékosság nem vezette. Azokban az időkben az épületakusztika tudománya lényegében még nem létezett. A régi századokban a csarnok eme sajátosságáról legfeljebb egyes muzikális éjszakai portások tudhattak, ők azonban már régen boldogok. Egyedül a Karitás négy munkatársa jár erre, s ez történetünk szempontjából fatális. Bizony, megdöbbenének az alkotók, ha megtudnák, hogy önhibájukon kívül olykor-olykor miféle értékeket hoznak létre, teljesen mellékesen!

Am amiként a makkból kinő az ágas-bogas tölgy, azonképpen fejlődött hatszáz év tudattalan átalakításaival a csarnok csírájából a banképület egyetlen, tökéletes hangtani szerkezeté. És történetünk kezdetére a helyzete gyökeresen megváltozott: három körben megnyilvánult a Vox Mensae, Magyarország önhibáján kívül legnagyobb akusztikus csodája.

Az első kör: maga a Karitás. Fél évszázada, újonc korában Aranyhegyi Sámuel úr, ügyosztályának utóbb kiemelkedő vezetője – nyugodjék békében – egy alkalommal szorongásában mormogott és dúdolt, miközben áthaladt az óriási, rejtelmes homályon. S akkor a térség fenségesen felzúgott, és Aranyhegyi úr előtt megnyilvánult a hely döbbenetes ereje. Ennek ügyosztály-meghatározó következményei támadtak!

Éppen ezért feltárult a dolog a második kör előtt is. Ezt a banknak azon alkalmazottai alkották, akik zárás táján a késő esti órákban az épületmonstrum legkülönbözőbb, távoli pontjain meghallották a folyosók által odavezetett és labirintusbeli kanyargásuk közben szétszórt, avagy épp összegyűjtött hangokat. Előfordul, hogy például a bank délnyugati szektora környékén süket csend honol; de egyet lép az ember, s dübörgő,

gyomrot remegtető hang fogadja magába. Rémtűlten visszahőköl, és újfent csak a pókok táplálkozásának neszeit hallja.

Egyszerűen lehetetlen megtalálni a zúgó, suhogó, zsongó, dörgő, csudálatos harmóniák forrását, annyira összekeveri az épület a hangokat. A bank elkárhozás előtt álló lelkei, hallván az éji lidércek tombolását, rettegve hányják magukra a hitük szerinti varázsló jegyeket, keresztet, csillagokat, paragrafusokat. Holott csupán a madrigal-isták gyakorolnak.

Most már összefoglalhatjuk a helyzetet, elméleti értékű építésztörténeti mikro-esszében: elvált a Bank a saját műszaki dokumentációjától, amiként különbözik egy dolog és a róla való beszéd. A tervező hatszáz éve halott. De ha élne is, egykori teremtő tudásának nem sok hasznát vehetné. Mi is hiába tanulnánk meg gótikus műszaki rajzokat olvasni: a helyi és pillanatnyi igények szerint több ezer alkalommal toldották-foldották az épületet. Különbözik pedig: miért kellene rég elkallódott, ősi dokumentációkat ismer-
nie annak, aki, mondjuk, egy vacak kis tőzsdecarnokot akar kialakítani a délnyugati fal mentén, mindössze hatvan fürdőszobát áldozva fel? Az épület sok évszázada eleven, azaz: folytonosan változik. Átalakulásának néhány pillanatfelvételt ugyan ismerhetik az ideiglenesség tanúi; az egész szerkezetet s a benne összefoglalt történelmet azonban csak azok, akik eme fő céllal vizsgálódnak. Birtokában vannak továbbá a szerkezet mélyreható ismeretének azon kevesek, akik nem vesznek el az ügyviteli részletekben, hanem a Bankban mint Egészben érdekeltek.

Történetünk kezdete táján a Tabán Bankban négy személy rendelkezik teljes áttekin-
tással. Közülük három már a Karitás-szobában tartózkodik, a negyedik pedig Károly, aki épp az ajtórezen kisugárzó fénypázmába lép. Mielőtt azonban az alkalmat ki-
használva szemügyre vennénk őt, még egyéb teendőink vannak.

Meg kell említenünk, hogy a nagyvilágban már felébredt a Tabán Bank építészeti megismerésének igénye. Közelebről: a NASA egy küldöttségének tagjai hordozzák a lelkük mélyén. A harmadik kör ugyanis, amelynek módja volt élményeket szerezni a bankakusztikával kapcsolatban, éppen ez a küldöttség. S mint korábban futólag érintettük, az amerikaiak csapat-papot, nyugtát és beléget hátrahagyva, sietve távoztak ezen tapasztalat hatása alatt; ámde eljárásukat korántsem holmi furcsaságtól való riadalom motiválta!

Európaiak esetében ez természetes volna. A mi – ódon angol kastélyok kísértethis-
tóriáin nevelkedett – lelkünk egyik pillére épp a szorongás. Egy amerikaiét azonban sosem működötti irracionális indulat. Bezzeg a tiszta kultúrérdeklődés igen; s ez rend-
szerint olyankor ébred benne, ha üzleti hasznot szimatol.